

RYSZARD KATA
BOGUMIŁA GRZEBYK
AGATA PIERŚCIENIAK
Uniwersytet Rzeszowski

ZNACZENIE INFORMACJI W ABSORPCJI FUNDUSZY UNIJNYCH PRZEZ ROLNIKÓW

Wstęp

We współczesnych społeczeństwach nazywanych społeczeństwami informacyjnymi¹, informację traktuje się jako trzecią – obok energii i materii – fundamentalną wielkość o decydującym wpływie na społeczeństwo, na formy jego współżycia i współdziałania [11]. Zdobycie, posiadanie i umiejętne wykorzystanie informacji jest warunkiem sprawnego działania każdego człowieka i każdej firmy, w tym także gospodarstwa rolnego.

Informacja jest podstawą wyboru celów i zadań, sposobów i środków ich realizacji, warunkiem trafności sądów, decyzji i skutecznego postępowania. Informacja jest niezbędnym warunkiem pełnego wykorzystania możliwości każdej jednostki. Bez niej nie ma racjonalnego planowania, dobrego przygotowania działań oraz maksymalnie efektywnej realizacji zadań. Zebranie informacji, a więc orientacja w tym „jak jest”, to pierwszy krok w poszukiwaniu odpowiedzi na pytania: „dlaczego tak jest?”, „co będzie?” i „jak postępować?”.

Celem podejmowania decyzji w gospodarstwie rolnym jest kształtowanie takich zmian i stanów, które prowadzą do osiągnięcia przyjętych celów. Zmiany te są wynikiem zarówno decyzji podjętych i zrealizowanych przez rolnika, jak i decyzji podjętych przez ośrodki znajdujące się w otoczeniu gospodarstwa rolnego (dostawcy, odbiorcy, instytucje wspierające rolnictwo, instytucje rynku itd.) [8].

Właściwa decyzja, od której zależy uzyskanie wyznaczonych celów gospodarstwa, uwarunkowana jest właściwościami posiadanych informacji. W tym kontekście informacje powinny być:

- dokładne i prawdziwe (wiarygodnie odzwierciedlające rzeczywistość);
- łatwo osiągalne, istotne dla sprawy i aktualne;
- dostosowane do potrzeb decyzyjnych (dostarczone w formie i czasie umożliwiającym podjęcie właściwego działania);
- o odpowiedniej częstotliwości dopływu i zasięgu czasowym;

¹ W takim społeczeństwie informacja i wynikająca z niej wiedza oraz technologie informacyjne stają się czynnikiem wytwórczym [1].

- kompletne, tj. dostarczające możliwie wszystkie potrzebne fakty i szczegóły;
- oryginalne oraz prezentowane w dogodnej dla odbiorcy formie [3].

Informacja jest potrzebna na każdym etapie procesu decyzyjnego: wzmacnia impuls wyzwalający rozpoznanie problemu, jest konieczna do rozpoznania potrzeb, zdefiniowania i ustrukturalizowania problemu oraz do znalezienia alternatywnych rozwiązań, wyboru najlepszego rozwiązania, wprowadzenia go w życie i oceny jego rezultatów.

Największe znaczenie należy przypisać informacji przy wprowadzaniu nowych rozwiązań w zmieniających się uwarunkowaniach społeczno-gospodarczych, gdyż wymagają one często nowego sposobu myślenia, organizacji pracy, zarządzania oraz finansowania. Do takich rozwiązań należy zaliczyć przedsięwzięcia i działania, które wiążą się z pozyskaniem przez rolników środków finansowych z funduszy Unii Europejskiej, dostępnych szczególnie szeroko po akcesji Polski do UE, od maja 2004 r.

W tym kontekście celem opracowania jest ukazanie znaczenia informacji i doradztwa w absorpcji funduszy unijnych przez rolników. Badania, przy użyciu kwestionariusza wywiadu, przeprowadzono w grudniu 2005 roku, na próbie 109 rolników, użytkowników indywidualnych gospodarstw rolnych z województwa podkarpackiego. Taki zakres przestrzenny badań wynika z potrzeby ujęcia badanej problematyki w regionie o dominacji drobnych, niskotowarowych i słabych ekonomicznie gospodarstw, a zatem w obszarze rolnictwa, które w szczególnej mierze wymaga zewnętrznego wsparcia finansowego dla procesów jego przekształceń i rozwoju. Z drugiej strony wyniki badań [4] wskazują, że rolnicy z makroregionu rolnictwa rozdrobnionego, czyli z województw Polski południowo-wschodniej, ustępują rolnikom z innych regionów kraju w pozyskiwaniu funduszy unijnych, zwłaszcza wiążących się z działaniami inwestycyjnymi w gospodarstwach.

W sondażu diagnostycznym wzięli udział rolnicy, którzy byli uczestnikami szkolenia z zakresu ekonomiki gospodarstw rolnych i obciążeń podatkowych w rolnictwie w warunkach funkcjonowania Wspólnej Polityki Rolnej - finansowanego z funduszy strukturalnych UE (SPO – Rolny, Działanie 1.3)². Dobór próby badawczej był celowy. Chodziło o poznanie opinii rolników aktywnych w obszarze poszukiwania i korzystania z różnych form wsparcia ze strony UE – nie tylko finansowego, ale także szkoleniowego. Uzyskane wyniki ukazują opinie i postawy tej grupy użytkowników gospodarstw rolnych, która z punktu widzenia celu badań jest najbardziej interesująca, gdyż w warunkach rolnictwa rozdrobnionego reprezentuje rolników aktywnych i zorientowanych prorozwojowo.

² Projekt pt.: *Ekonomika gospodarstw rolnych w świetle dostępnych instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej i obowiązujących obciążeń finansowych* – realizowany z funduszy strukturalnych UE, w ramach Priorytetu 1 „Wspieranie zmian i dostosowań w sektorze rolno-żywnościowym”. Działanie 1.3 SPO „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” (nr projektu S/9/2005). Konsorcjum wykonawcze: RARR S.A. w Rzeszowie, ODR w Boguchwale, Uniwersytet Rzeszowski.

Cele i formy wsparcia rolnictwa ze środków Unii Europejskiej a ograniczenia w ich wykorzystaniu przez rolników

Do strategicznych celów wsparcia rolnictwa z funduszy publicznych (krajowych oraz unijnych) należy poprawa efektywności wykorzystania zasobów produkcyjnych tego sektora, zwłaszcza zasobów pracy, a także poprawa konkurencyjności rolnictwa oraz ochrona środowiska naturalnego. Zdaniem J. Wilkina [10], najważniejszą przyczyną interwencjonizmu państwa w sferę rolnictwa jest jednak problem niestabilnych i niedostatecznych dochodów ludności rolniczej. Kwestia dotyczy zarówno dochodów rolniczych, jak i dochodów dyspozycyjnych gospodarstw domowych związanych z rolnictwem. Poziom tych pierwszych decyduje o nastawieniach produkcyjnych (rozwojowych) gospodarstw rolniczych, co ma ogromne znaczenie dla rozwiązania pozostałych problemów rolnictwa, tj. jego modernizacji, podniesienia konkurencyjności, czy efektywności pracy. Natomiast te drugie określają poziom życia ludności rolniczej, możliwości awansu cywilizacyjnego, wykształcenia i rozwoju kulturowego [12].

Celem wsparcia rolnictwa ze środków publicznych może być również tworzenie alternatywnych źródeł dochodów dla ludności rolniczej, przyśpieszenie zmian międzypokoleniowych w gospodarstwach rolnych, dostosowanie gospodarstw do wymogów ochrony środowiska i standardów dobrych praktyk rolniczych oraz rozwój zasobów ludzkich.

Każdy z wymienionych celów wymaga specyficznych instrumentów finansowych, rodzi także dylemat sposobu transferu środków finansowych, który może być horyzontalny lub wertykalny (skierowany do wyselekcjonowanej grupy adresatów).

Wśród ogółu instrumentów finansowych UE stosowanych we wspieraniu gospodarstw rolnych wyodrębnia się następujące grupy:

- dopłaty bezpośrednie (I filar WPR),
- środki na interwencję rynkową (I filar WPR),
- środki towarzyszące w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich (II filar WPR),
- fundusze strukturalne, tj. głównie SPO *Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich* (nazywany też SPO – Rolny) [2].

Trzy pierwsze kierunki są finansowane z Sekcji Gwarancji, natomiast wydatki na projekty strukturalne z Sekcji Orientacji EFOiGR.

W nowej perspektywie finansowej UE 2007-2013 instrumenty finansowe wspierające restrukturyzację i modernizację sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich zostaną połączone w jeden spójny Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW). Struktura tego programu będzie się składać z trzech osi priorytetowych oraz obowiązkowej inicjatywy LEADER [7]. Każdej z osi priorytetowych zostały przyporządkowane specyficzne instrumenty zarówno funkcjonujące w ramach wsparcia w latach 2004-2006, jak i nowe.

Wspólna Polityka Rolna UE oraz fundusze strukturalne zaoferowały rolnikom liczne działania i mechanizmy wsparcia, które do tej pory nie były w Polsce stosowane. Wśród form bezpośredniego wsparcia finansowego rolników z funduszy unijnych można wyróżnić: dopłaty bezpośrednie i płatności kompensacyjne, granty oraz dotacje inwestycyjne.

Finansowe instrumenty wsparcia, takie jak dotacje inwestycyjne lub granty wymagają aktywności beneficjenta, tj. podejmowania określonych przedsięwzięć i wiążą się z ryzykiem (trzeba angażować własne środki, a pomoc finansowa w przypadku dotacji jest dostępna po realizacji inwestycji). Z kolei płatności bezpośrednie lub kompensacyjne nie są powiązane z potrzebą realizacji konkretnych przedsięwzięć rozwojowych, wymagają jednak spełnienia określonych kryteriów, związanych na przykład ze skalą i charakterem prowadzonej produkcji lub kulturą rolną.

Stopień wykorzystania środków unijnych przeznaczonych dla rolników, zwłaszcza na cele rozwojowe, w znacznej mierze zależy będzie od świadomego i aktywnego zaangażowania beneficjentów i ich przygotowania do korzystania z tych środków, w tym. m.in. poziomu wiedzy, kwalifikacji, umiejętności formułowania i realizacji projektów inwestycyjnych i finansowych, gotowości do angażowania środków własnych i ponoszenia związanego z tym ryzyka finansowego.

Poziom aktywności rolników w tym obszarze uzależniony jest od wielu czynników tkwiących wewnątrz gospodarstw rolnych, zależnych od rolników oraz będących pochodną sytuacji strukturalnej rolnictwa [4]. Do wewnętrznych czynników ograniczających możliwości absorpcji funduszy unijnych przez rolników, można zaliczyć:

- słabość ekonomiczną gospodarstw rolnych;
- wątle i często nieregularne powiązania ich z rynkiem;
- specyfikę osobowości rolników skoncentrowanych na aspektach produkcyjnych, niedostatecznie poruszających się zaś w materii finansów;
- koncentrację funkcji ekonomicznych i socjalnych w gospodarstwach rolnych;
- niskie wykształcenie rolników;
- brak doświadczenia w korzystaniu z różnych instrumentów finansowania zewnętrznego;
- postrzeganie przez rolnika kondycji ekonomicznej gospodarstwa, a także własnych cech osobowościowych (np. wieku) jako trudnych do zaakceptowania przez instytucję wdrażającą program;
- niską ocenę perspektyw rozwojowych gospodarstwa (np. z powodu braku następcy);
- postrzeganie instytucji wdrażających programy unijne oraz praktyk ubiegania się o wsparcie finansowe jako nieprzyjaznych, zaś warunków wsparcia jako niekorzystnych.

Ograniczenia takie ujawniają się szczególnie mocno w obszarze rolnictwa drobnego, charakterystycznego dla makroregionu Polski południowo-wschodniej [4].

Poszczególne ograniczenia mają różną wagę i wpływ na decyzje ubiegania się o środki finansowe z programów unijnych. Ich znaczenie określają także środki, po jakie sięgają rolnicy. W przypadku programów wiążących się z przedsięwzięciami inwestycyjnymi w gospodarstwach, konieczne jest często sięganie po kredyt lub inny instrument zewnętrznego, zwrotnego finansowania. To z kolei wiąże się z ograniczeniami kredytowymi, takimi jak: niska zdolność kredytowa rolników, czy brak dobrych form zabezpieczenia kredytu w gospodarstwach rolników [5]. Skumulowanie się takich niekorzystnych przyczyn prowadzi do odraczania decyzji inwestycyjnych, a tym samym decyzji o ubieganiu się przez rolników o wsparcie finansowe z funduszy unijnych.

Czynnikiem osłabiającym działanie wymienionych wyżej ograniczeń może być informacja i pomoc konsultingowa udzielona rolnikom – zarówno na etapie rozpoznawania możliwości pozyskiwania środków unijnych na finansowanie gospodarstwa, jak i na etapie ubiegania się o to wsparcie i realizacji związanych z nim działań. Z drugiej strony brak informacji, jej niska jakość lub niedopasowanie do potrzeb decyzyjnych rolnika oraz brak pomocy konsultingowej na etapie ubiegania się o środki z różnych programów może być postrzegane jako dodatkowa bariera, wzmacniająca negatywną siłę oddziaływania innych ograniczeń.

W tym świetle należy postawić tezę, że niezwykle ważnym warunkiem wykorzystania środków unijnych przez rolników jest dostęp do informacji o programach unijnych oraz świadczenie pomocy beneficjentom zarówno w przygotowaniu, jak i realizacji projektów przez instytucje partnerskie, w tym: doradztwo rolnicze.

Znaczenie informacji w ubieganiu się przez rolników o wsparcie finansowe z UE – wyniki badań ankietowych

Ankietowaną grupę użytkowników indywidualnych gospodarstw rolnych, a także ich gospodarstwa, różni od innych rolników w makroregionie południowo-wschodnim kilka ważnych cech (tab. 1). Przede wszystkim posiadają oni przeciętnie lepsze wykształcenie i nieco młodszy wiek (średnia wieku respondentów wynosi 44 lata i jest o 4 lata niższa od statystycznej średniej wieku użytkowników gospodarstw rolnych w makroregionie). Przeciętny obszar gospodarstwa użytkowanego przez respondenta wynosi z kolei 5,4 ha UR, jest zatem o 1,5 ha wyższy od przeciętnego obszaru gospodarstw rolnych w makroregionie. Istotne jest również, że ankietowani rolnicy w większości są zainteresowani rozwojem swoich gospodarstw. Prawie połowa respondentów (48,6%) deklaruje w badaniach, że w perspektywie najbliższych 5 lat planuje rozwój gospodarstwa o dotychczasowym profilu produkcji (w tym 10,1% planuje modernizację gospodarstwa). Zmianę profilu produkcji rolniczej deklaruowało 14,7% użytkowników, zakładając przejście na profil ekologiczny (5,5%), ogrodniczy (3,7%), mleczny (3,7%) oraz sadowniczy i szkółkarski (1,8%). Podjęcie pozarolniczej działalności gospodarczej planowało 13,8% respondentów, przy czym 5,5% chce w związku z tym zaniechać produkcji rolnej. Natomiast nic nie zmieni w swoim gospodarstwie 22,9% ankietowanych. Łącznie 77,1% rolników planuje podjąć działania zmierzające do rozwoju gospodarstwa lub jego istotnych przekształceń.

W badanej grupie rolników 96,3% korzystało w latach 2004-2005 z dopłat bezpośrednich. Środki finansowe pozyskane w ten sposób w przypadku 2/3 rolników (62,4%) były przeznaczane na zaspokojenie bieżących potrzeb gospodarstwa, co czwarty rolnik (25,7%) przeznaczał je na inwestycje, zaś pozostali rolnicy (11,9%) na inne cele, głównie bieżące utrzymanie rodziny oraz zakup dóbr konsumpcyjnych.

Tabela 1
Charakterystyka ankietowanych użytkowników gospodarstw rolnych

Wyszczególnienie		Badana grupa	Makroregion południowo-wschodni	Polska
1. Płeć użytkowników gospodarstw	a) kobiety	37,6	39,8	33,5
	b) mężczyźni	62,4	60,2	66,5
2. Wiek użytkowników gospodarstw	– od 15-29 lat	11,2	6,1	7,4
	– 30-49 lat	48,7	43,8	47,8
	– 50-64 lat	29,6	29,7	28,2
	– 65 i więcej	10,5	20,4	16,6
3. Poziom wykształcenia użytkowników gosp. rolnych	a) podstawowe	11,0	45,1	35,0
	b) zawodowe	39,0	27,6	33,8
	c) średnie	43,9	23,3	25,1
	d) wyższe	9,1	4,0	6,1
4. Struktura gospodarstw wg grup obszarowych	– 1-2 ha	18,3	37,5	26,2
	– 2-5 ha	37,8	43,0	32,1
	– 5-15 ha	31,7	18,0	31,5
	– 15-50 ha	9,7	1,3	9,3
	– powyżej 50 ha	2,5	0,2	0,9

Źródło: Badania ankietowe i dane GUS [6].

W badanej grupie 36,7% rolników, oprócz dopłat bezpośrednich i ewentualnie związanych z nimi dopłat ONW, sięgało po środki finansowe z innych programów unijnych. Wśród nich największą popularnością cieszyły się programy realizowane w ramach PROW, tj. granty dla gospodarstw niskotowarowych, programy rolno-środowiskowe oraz dostosowanie gospodarstw do wymogów UE, a także renty strukturalne i zalesianie gruntów rolnych. Rolnicy deklarowali, że z niektórych programów nie wszyscy chętni mogli skorzystać, ze względu na bardzo szybkie wyczerpanie się limitów środków finansowych przeznaczonych na ten cel i tym samym zawieszenie przez ARiMR przyjmowania wniosków. Dotyczyło to szczególnie programu wsparcia gospodarstw niskotowarowych, który jest bardzo dobrze wkomponowany w potrzeby drobnych gospodarstw rolnych. Jego popularność wiązała się także z faktem, iż uzyskanie wsparcia finansowego z tego programu nie wymaga ze strony rolnika kosztownych działań, czy przedsięwzięć inwestycyjnych.

Tabela 2

Wiedza rolników na temat programów pomocowych UE dla rolnictwa (2005 r.)

Wyszczególnienie	Liczba	Odsetek w %
Rolnicy deklarujący znajomość programów UE	64	58,7
w tym następujących programów:		
• wsparcie gospodarstw niskotowarowych	34	31,2
• programy rolno-środowiskowe i dobrostan zwierząt	23	21,1
• dostosowanie gospodarstw do wymogów UE	20	18,3
• inwestycje w gospodarstwach rolnych	19	17,4
• renty strukturalne	15	13,8
• SAPARD	14	12,8
• ułatwianie startu młodym rolnikom	14	12,8
• różnicowanie działalności rolniczej	11	10,1
• inne	9	8,3

Źródło: Badania ankietowe.

Spośród badanej grupy blisko 13% rolników złożyło w latach 2002-2003 wnioski o dofinansowanie inwestycji w gospodarstwach z programu SAPARD. Natomiast po akcesji, z podobnego programu finansowanego z SPO – Rolny (Działanie 1.1) skorzystało 13,8% respondentów. W ramach tego SPO rolnicy korzystali także z innych działań, tj. programu ułatwiania startu młodym rolnikom (Działanie 1.2) oraz wsparcia różnicowania działalności rolniczej w celu tworzenia alternatywnych źródeł dochodów (Działanie 2.4).

Na uwagę zasługuje fakt, że tylko niespełna 60% respondentów, oprócz dopłat bezpośrednich, potrafiło wymienić z nazwy również inne programy finansowane ze środków UE, a przeznaczone dla rolników (tab. 2). Świadczy to, iż wiedza w tym zakresie jest wśród rolników wciąż niedostateczna. Zwłaszcza, że uczestnicy badań to rolnicy aktywni, w większości utrzymujący kontakty z doradcami rolniczymi.

Badania potwierdzają tezę, że dostęp do informacji jest bardzo ważnym determinantem aktywności rolników w ubieganiu się o wsparcie finansowe ze środków unijnych. Pośród rolników, którzy nie ubiegali się o wsparcie finansowe gospodarstw z programu SAPARD oraz programów pomocowych w ramach PROW lub SPO, co czwarty respondent wskazywał na brak informacji o programie jako główną przyczynę takiego braku aktywności. Ponadto wielu rolników wskazywało na problem skomplikowanych procedur oraz biurokracji łączącej się z aplikacjami, a także wiążący się z tym brak pomocy konsultingowej ze strony otoczenia zewnętrznego (tab. 3). Łącznie zatem blisko 60% rolników nie ubiegało się o wsparcie finansowe gospodarstw ze środków unijnych ze względu na brak informacji o takich możliwościach, albo też brak informacji i pomocy przydatnej do wypełnienia stosownych wniosków i dopełnienia innych wynikających z tego formalności administracyjno-prawnych. Oprócz powyższych przyczyn, rolnicy wskazywali na ograniczenia o charakterze wewnętrznym, tj. głównie niedostatek własnych funduszy na finansowanie przedsięwzięć wiążących się z absorpcją środków unijnych. W przypadku

blisko 19% rolników ograniczeniem był brak motywacji do takich działań związany z negatywną oceną perspektyw rozwoju gospodarstwa. Taka ocena była najczęściej pochodną: braku następcy, braku zdrowia do dalszego prowadzenia gospodarstwa, albo też zamiaru ograniczenia działalności rolniczej.

Tabela 3

Przyczyny nie ubiegania się rolników o wsparcie gospodarstw rolnych z funduszy UE

Przyczyna ^a	Liczba	Struktura w %
Brak informacji o programach	17	24,6
Niedostatek funduszy własnych	13	18,8
Skomplikowane procedury	11	15,9
Biurokracja	8	11,6
Brak następcy	6	8,7
Brak pomocy w wypełnianiu wniosków	5	7,2
Ograniczanie działalności rolniczej	4	5,8
Brak zdrowia	3	4,3
Inne	2	2,9
Razem	69	100,0

^a Respondenci, w formie pytania otwartego, zostali poproszeni o wskazanie jednej głównej przyczyny.

Źródło: Badania ankietowe.

Najczęstszym i najbardziej efektywnym źródłem informacji dla rolników o programach unijnych byli pracownicy ODR (tab. 4). Zwykle rolnicy poszukiwali informacji u pracowników terenowych ODR, w punktach konsultacyjnych znajdujących się przy Urzędach Gmin. Rolnicy poszukiwali ponadto informacji o programach unijnych w powiatowych oddziałach ARiMR (14,7%), u sąsiadów, znajomych czy rodziny (ogółem 13,7%). Źródłem informacji były także media, zwłaszcza telewizja, radio i prasa, ale także Internet. Łącznie z tych kanałów przepływu informacji, korzystało 15,6% rolników. Część rolników poszukiwała także informacji w takich instytucjach jak Urzędy Gminy (bez udziału pracowników doradztwa rolniczego), Izba Rolnicza czy banki spółdzielcze.

Zaprezentowane dane wskazują, że rolnicy najczęściej korzystali z informacji pozyskanych z doradztwa rolniczego i ARiMR, czyli instytucji, których zadaniem jest m.in. pełnienie funkcji informacyjnej w tym zakresie. Rolnicy sięgali do tych źródeł zarówno na etapie pierwszej informacji, jak też na etapie decyzji, na którym rola tych instytucji jest szczególnie ważna. Ponad 2/3 rolników podejmowało bowiem decyzję o ubieganiu się o pomoc unijną pod wpływem informacji z doradztwa rolniczego, zaś 21,1% – pod wpływem informacji pozyskanych od pracowników ARiMR. Warto również podkreślić bardzo ważną rolę sąsiadów, znajomych czy rodziny, tak na etapie pierwszej informacji, jak i później na etapie decyzji. Potwierdza to tezę, że przykład sąsiedzki i efekt naśladownictwa są bardzo ważnym motywem działań wielu rolników.

Z badań wynika, że rolnicy na etapie wstępnej informacji korzystają z wielu różnorodnych źródeł informacji. Na etapie decyzji znaczenie kanałów masowych, np. mediów elektronicznych, czy prasy znacznie jednak maleje, rośnie natomiast znaczenie kanałów personalnych, zwłaszcza doradztwa rolniczego oraz ARiMR. Utrzymuje się także duże znaczenie sąsiadów i rodziny jako źródła informacji i doradztwa. Przewaga kanałów personalnych, zarówno na etapie pierwszej informacji jak i na etapie decyzji dowodzi, że rolnicy poszukują w usłudze, jaką jest informacja, „sprzężenia zwrotnego”, czyli możliwości wymiany myśli, poglądów, wyjaśnienia wątpliwości oraz swego rodzaju dopasowania przekazywanych treści do potrzeb danego gospodarstwa i samego odbiorcy informacji. Takiej możliwości nie dają kanały masowe, ze względu na swoją ogólnikowość oraz horyzontalny charakter.

Tabela 4

**Struktura wskazań na temat źródeł informacji
o programach pomocowych UE^a dla rolników**

Źródło informacji	Pierwsze źródło informacji		Informacje uzyskane na etapie decyzji	
	liczba	%	liczba	%
ODR	47	43,1	69	63,3
– w tym punkt konsultacyjny przy Urzędzie Gminy	39	35,8	54	49,5
ARiMR	16	14,7	23	21,1
Znajomi, sąsiedzi	13	11,9	9	8,3
TV, radio, prasa popularna	13	11,9	-	-
Urząd Gminy	8	7,3	3	2,7
Izba Rolnicza	4	3,7	2	1,8
Internet	3	2,8	1	0,9
Rodzina	2	1,8	2	1,8
Bank	2	1,8	-	-
Prasa fachowa	1	0,9	-	-

^a Pytanie dotyczyło także dopłat bezpośrednich.

Źródło: Badania ankietowe.

W badanej grupie tylko niespełna 15% rolników samodzielnie wypełniło wnioski o dopłaty bezpośrednie lub wsparcie z innych programów unijnych. Prawie 2/3 ankietowanych użytkowników gospodarstw skorzystało w tym względzie z pomocy doradców rolnych, głównie pracowników terenowych ODR (tab. 5). Rolnicy korzystali także z pomocy pracowników ARiMR, banków spółdzielczych, Urzędów Gminy, czy przedstawicieli Izby Rolniczych. Łącznie z pomocy tych instytucji skorzystało 11% rolników. Taki sam odsetek rolników deklaruje korzystanie z pomocy sąsiadów, znajomych oraz rodziny. Rolnicy nie sięgali natomiast po pomoc komercyjnych firm konsultingowych. Może to świadczyć o tym, że rolnicy nie są skłonni korzystać z tego typu usług na zasadach odpłatnych lub usługi takie są dla nich za drogie.

Spośród problemów, jakie napotykali rolnicy ubiegający się o wsparcie unijne, na czele pod względem odsetka wskazań respondentów znalazło się wypełnianie wniosków i związane z tym zbyt skomplikowane procedury aplikacyjne. Łącznie na tego typu problemy wskazywało 71,6% rolników. Wyniki te świadczą z jednej strony o potrzebie uproszczenia wielu procedur oraz samych wniosków (choćby w aspekcie technicznym), z drugiej zaś o dużych potrzebach konsultingowych rolników w tej materii. Największym problemem dla 13,8% rolników był z kolei brak informacji potrzebnych do samodzielnego wypełnienia wniosku i sprostania wszystkim wymogom formalnym z tym związanym. Brak informacji lub jej niska jakość pojawiają się zatem jako istotny problem na kolejnym etapie procesu ubiegania się przez rolników o wsparcie finansowe ze środków unijnych.

Tabela 5

Struktura wskazań rolników na temat problemów w ubieganiu się o wsparcie finansowe z UE

Wyszczególnienie	Liczba	Odsetek (w %)
1. Z czyjej pomocy rolnik korzystał przy wypełnianiu wniosków o pomoc finansową ze środków unijnych ^a ?		
• pracowników ODR	69	63,3
• sąsiadów, znajomych	8	7,3
• pracowników Biura Powiatowego ARiMR	7	6,4
• innych instytucji (Izba Rolnicza, Urząd Gminy, bank spółdzielczy)	5	4,6
• rodziny	4	3,7
• samodzielnie wypełniał wniosek	16	14,7
<i>Razem</i>	<i>109</i>	<i>100,0</i>
2. Co sprawiło rolnikowi największy problem w ubieganiu się o wsparcie unijne?		
• wypełnienie wniosku	44	40,4
• zbyt skomplikowane procedury	34	31,2
• dotarcie do informacji o programie	15	13,8
• zebranie potrzebnych dokumentów do wniosku	14	12,8
• niejasności interpretacyjne	2	1,8
<i>Razem</i>	<i>109</i>	<i>100,0</i>

^a Pytanie dotyczyło także dopłat bezpośrednich.

Źródło: Badania ankietowe.

O potrzebie doskonalenia wiedzy i umiejętności w zakresie wykorzystania środków z funduszy europejskich przez rolników najlepiej świadczy bardzo wysoki odsetek respondentów, tj. 78,9%, którzy deklarowali chęć wzięcia udziału w szkoleniach z zakresu tej tematyki. Ponadto 18,3% rolników chciałoby wziąć udział w szkoleniach z zakresu usprawniania procesów technologicznych w produkcji rolnej, 15,6% z zakresu podejmowania i prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej, zaś 12,8% deklarowało chęć udziału w kursie języków obcych.

Podsumowanie

Rolnicy po wejściu Polski do UE uzyskali nowe możliwości wsparcia finansowego zarówno swoich dochodów, jak również wsparcia dla realizacji różnych przedsięwzięć dostosowawczych i rozwojowych w gospodarstwach. W dyspozycji rolników jest wiele programów o różnym charakterze. O poziomie ich wykorzystania decydują nie tylko przyjęte procedury wdrożeniowe, ale przede wszystkim postawa samych rolników – ich beneficjentów.

Pozyskanie środków finansowych z programów unijnych powinno być celem samym w sobie [9]. Ponadto jest ono niezbędnym elementem poprawy dochodów ludności rolniczej, restrukturyzacji i modernizacji gospodarstw rolnych, wzrostu ich konkurencyjności i efektywności ekonomicznej oraz przebudowy wsi i rolnictwa. Realizacja tych celów nie będzie jednak możliwa, jeżeli rolnicy nie będą w stanie w pełni korzystać z dostępnych funduszy i właściwie wprzęgać je w procesy rozwoju.

Większość programów unijnych, w szczególności zaś programy strukturalne, wymagają nabycia przez potencjalnych beneficjentów wiedzy i umiejętności ich wdrażania. Informacja, a także szerzej pomoc konsultingowa, są niezbędnym warunkiem do tego, aby rolnicy mogli w pełni wykorzystać przeznaczone dla nich środki finansowe. Im bardziej skomplikowany program wspierający, wymagających od rolników aktywnych działań, tym potrzeby informacyjne i konsultingowe są większe. Przeprowadzone badania dowodzą natomiast, że dla wielu rolników dostęp do informacji i konsultingu jest poważną barierą w poszukiwaniu możliwości wsparcia finansowego gospodarstw z funduszy unijnych, a także na kolejnych etapach ubiegania się o to wsparcie.

Rolnicy doceniają wartość informacji o możliwościach finansowania gospodarstw z programów unijnych i takiej informacji oraz pomocy konsultingowej poszukują. Badania dowodzą jednak, iż nie są gotowi płacić za takie usługi na zasadach komercyjnych. Rolnicy preferują kanały personalne, dające możliwość indywidualnego dopasowania usługi informacyjnej do potrzeb odbiorcy.

Literatura:

1. Bielecki W. T.: *Przedsiębiorczość w wirtualnym środowisku, aspekt dydaktyczny*. Wyd. Naukowe UW, Warszawa 1999.
2. Czykier-Wierzba D.: *Wspieranie gospodarstw rolnych w Unii Europejskiej w latach 2000-2006*. Roczniki Naukowe SERiA, Warszawa-Poznań 2004, t. VI, z. 3.
3. Hampton D. R.: *Management*. Mc Graw-Hill, New York 1986.
4. Kata R., Miś T.: *Wykorzystanie wsparcia finansowego z funduszy publicznych przez rolników w aspekcie zróżnicowania regionalnego rolnictwa w Polsce*. Roczniki Naukowe SERiA, Warszawa-Zamość 2005, t. VII, z. 7.
5. Kulawik J.: *Ograniczenia kredytowe w rolnictwie. Rodzaje, skutki i możliwości ich łagodzenia*. Bank i Kredyt, nr 9 2000.
6. *Ludność i gospodarstwa domowe związane z rolnictwem 2002*. GUS, Warszawa 2003.
7. *Strategia rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa na lata 2007-2013 (z elementami prognozy do roku 2020)*. MRiRW, Warszawa 2004.

8. Szopiński W.: Informacja rynkowa jako czynnik podnoszący racjonalność decyzji producentów rolnych /w:/ Agrobiznes 2003. Jakość jako podstawowy instrument konkurencyjności w agrobiznesie. Prace Naukowe AE we Wrocławiu, nr 983, t. 2, Wrocław 2003.
9. Wiger M.: Programy wsparcia rolnictwa w Polsce w latach 2004-2006. Wspólnoty Europejskie nr 8 (153) 2004.
10. Wilkin J.: Interwencjonizm państwowy w rolnictwie – dlaczego był, jest i będzie /w:/ Dostosowanie polskiego rynku rolnego do wymogów Unii Europejskiej. SGH, IERiGŻ, ARR, Warszawa 2003.
11. Woźniak A.: Informacja w procesie zarządzania i podejmowania decyzji. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego, nr 4 (40), 2004.
12. Zegar J. S.: Strategiczne dylematy rozwoju rolnictwa polskiego na początku XXI wieku. Zeszyty Naukowe AR w Krakowie nr 377, Sesja naukowa z. 78, t. 1, Kraków 2001.